

پاسخ به
مسائل شرعی
از مقام معظم رهبری

زکات به چه معناست و چرا در قرآن بیشتر به زکات تأکید شده تا به خمس که شرایط عمومی تری دارد؟ آیا به این دلیل است که معنای زکات چیزی غیر از آن است که تا به حال می دانستیم؟ اگر بگوییم در آن زمان، زکات نسبت به خمس عمومی تر بوده، پس این حقیقت که آیات قرآن برای تمامی دورانها است از بین می رود آیا اگر در قرآن بیان می شود "مؤمن واقعی کسی است که در حال رکوع زکات می دهد، پس کسانی که در حال رکوع زکات نمی دهند" یعنی همه به جز حضرت علی (ع) مؤمن نیستند؟ از کجا مشخص می شود که آن انگشتر اهدایی همان مالی بوده که زکات نام گرفته در حالی که زکات به آن معنایی که ما می شناسیم، باید محاسبه و بعد پرداخت شود، پس چطور دقیقاً همان انگشتر، زکات مال شده است؟ چرا خمس یا قسمتی از آن نشده است؟

پاسخ اجمالی

"زکات" در لغت، به دو معنا آمده است: یکی رشد و نمو و دیگری پاکي. کلمه "زکات" به سهمی اطلاق می شود که انسان مؤمن از مال خود خارج می کند و به فقرا می دهد، به این دلیل است که در پرداخت آن، امید رشد و افزایش مال همراه با خیرات و برکات را دارد، و موجب تزکیه و پاکي روح پرداخت کننده می شود.

معنای زکات به کار رفته در آیات قرآن گسترده است، در حالی که معنای خمس یک چیز بیشتر نیست. آیاتی که درباره زکات در قرآن کریم آمده است، همه مربوط به زکات واجب اصطلاحی فقهی نیست؛ بلکه زکات با معنای متفاوت و همراه با عناوین مختلف ذکر شده است؛ مانند زکات واجب، زکات به معنای انفاق و صدقه مستحبی، زکات به معنای پاکي. اگر چه اکثر آیات مربوط به زکات در مورد زکات مال اعم از واجب یا مستحب، است. همچنین باید در نظر داشت که در صدر اسلام "زکات" در معنای لغوی (انفاق مال) به کار می رفته، نه در خصوص زکات واجب. اما باید دانست که هر کدام از این دو منبع اقتصادی و عبادی جامعه اسلامی، جایگاه ویژه خود را دارند و بر اساس مصلحتها و منفعتهایی در مواردی واجب و در مواردی مستحب قرار داده شده اند.

زکات در قرآن

در قرآن کریم؛ آمدن "زکات" در کنار "صلات" نشان آن است که رابطه با خداوند متعال از طریق نماز حاصل شده و رابطه با مخلوق خداوند از راه ادای زکات برقرار می شود. همراهی این دو به جهت اهمیت ویژه آنهاست؛ زیرا نماز در آیات قرآن کریم و روایات اسلامی از جایگاه خاصی برخوردار است و زکات نیز در دین اسلام در بُعد اقتصادی و اجتماعی و... بسیار اهمیت دارد و ذکر زکات در کنار نماز نشانه جامعیت اسلام و همه جانبه نگری این دین مقدس است.

در حقیقت زکات در لغت، مخصوصاً اگر در کنار نماز قرار گیرد، به معنای انفاق مال در راه خدا و مرادف آن است، همان طور که همین مطلب از آیاتی که احوال پیامبران گذشته را

حکایت می کنند به خوبی استفاده می شود، مانند این آیه که در باره حضرت ابراهیم و اسحاق و یعقوب می فرماید: "وَ اَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ" و راجع به حضرت اسماعیل می فرماید: "وَ كَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ كَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا" و درباره حضرت عیسی (ع) در گهواره می فرماید: "وَ اَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا". ناگفته پیداست که در شریعت ابراهیم و یعقوب و اسماعیل و عیسی (ع) زکات به آن معنایی که در اسلام است، نبود. در قرآن کریم با اینکه پرداخت زکات به عنوان یک واجب مالی مورد تأکید قرار گرفته، اما به طور مشخص موارد و جوب آن معین نشده است و موارد و جوب آن در روایات بیان شده است.

مقایسه زکات با خمس

پرداخت زکات و خمس و دیگر انفاق های واجب و مستحب، از تکالیف اقتصادی مسلمانان است و ادای این وظایف مالی، افزون بر آثار سازنده اخلاقی، نقش مهمی در توزیع و تعدیل ثروت میان افراد جامعه و برقراری عدالت اجتماعی دارند. اما هر کدام از خمس و زکات از جهت موارد تعلق، شرایط و جوب و مصرف با هم تفاوت دارند.

در فقه اسلامی، "خمس" عبارت است از یک پنجم اموال انسان که باید از درآمد و مازاد بر مخارج خود با شروط خاصی که در فقه بیان شده، پرداخت شود و آن حقی است که خداوند برای پیامبر اکرم (ص) و امام معصوم (ع) قرار داده تا مستمندان از خاندان آن بزرگواران به جای زکات مصرف و نیازمندی های خود را با آن تأمین کنند. خمس به دو قسم تقسیم می شود: نیمی از آن، سهم امام (ع) است که باید توسط حاکم اسلامی در مصالح اسلام و مسلمانان هزینه شود و نیم دیگر آن، سهم یسادات است. خمس به مواردی با شرایط ویژه تعلق می گیرد.

در فقه اسلامی، زکات عبارت است از: حق واجب که به بخشی از اموال برخی افراد غنی و ثروتمند جامعه تعلق می گیرد و باید به نفع فقرا برای صرف در مصالح عمومی پرداخت شود.

پرسش های زندگی

سؤال: آیا فرزندان طلبه ای که واجب النفقه پدر است تنها برای تهیه کتابهای مربوطه می تواند از زکات مال پدر استفاده کند یا شامل موارد دیگر هم می شود؟

پاسخ: نمی توان چیزی از زکات را بابت مخارج زندگی به آنها داد ولی برای مایحتاجی که تأمین آن بر پدر واجب نیست اشکال ندارد و اختصاص به کتاب ندارد.

سؤال: زکات محصولی که آبیاری آن با پمپ از رودخانه انجام می شود آیا عشر است یا نصف عشر؟

پاسخ: ملحق به آبیاری بادلو و یک بیستم است.

سؤال: آیا سکه بهار آزادی در صورت رسیدن به حد نصاب، زکات دارد یا خیر؟

پاسخ: اگر سکه بهار آزادی در موقعیت کنونی سکه رایج معاملی محسوب نمی شود، زکات ندارد.

سؤال: آیا به آرد گندم زکات تعلق می گیرد؟

پاسخ: اگر گندم متعلق زکات شده و تأدیبه نکرده اند زکات به آرد آن تعلق دارد.

سؤال: آیا برای متعلقات زکات مثل شتر، گاو و گوسفند معادلی امروزی مثل خودرو می توان در نظر گرفت؟

پاسخ: اموال زکوی عناوین خاص به خودشان را دارند که معادل ندارد و زکات به خود اموال زکوی تعلق می گیرد، نه به معادل آن.

اغنیاء با دادن زکات، از صفات زشتی مانند حرص و بخل (تا اندازه های) پاک می شوند و اموالشان نیز با خیر و برکت دنیوی و اخروی، رشد و نمو خواهد کرد. همچنین از دیدگاه فقها، اصل وجوب زکات از ضروریات و ارکان دین مقدس اسلام است.

آثار زکات

زکات دارای آثار زیادی است؛ مانند این که امام علی (ع) به نقل از پیامبر اکرم (ص) می فرماید: "زکات، پُل اسلام است و هر کس آن را بپردازد از پُل عبور کرده و هر کس آن را نپردازد در زیر آن پُل زندانی می شود، و زکات خشم پروردگار را فرو می نشاند."